

— Se îngroașă treaba! exclamă Derville când Boucard îi dezvălui întreg cuprinsul scrisorii. Spune-mi, dragul meu, urmă el, adresându-se notarului, voi avea nevoie de lămuriri care trebuie să se găsească la tine, la birou. Nu-i așa că la tâlharul ăsta bătrân de Roguin...

— Noi îi spunem păgubosul, nefericitul Roguin, reluă maestrul Alexandre Crottat, râzând și întrerupându-l pe Derville.

— Nu-i așa că la nefericitul ăsta, care a luat opt sute de mii de franci clienților săi, aducând la disperare multe familii, s-a făcut lichidarea succesiunii Chabert? Mi se pare că am văzut asta printre hârțiile pe care le-avem la dosarul Ferraud.

— Da, adeveri Crottat. Pe atunci eram al treilea secretar și am copiat și studiat în amănunțime actele lichidării cu pricina: Rose Chapotel, soția și văduva lui Hyacinthe, zis Chabert, conte al Imperiului, mare ofițer al Legiunii de onoare; se căsătoriseră fără un contract matrimonial, deci se aflau în regimul comunității de bunuri. Pe cât mi-aduc aminte, activul se ridica la șase sute

de mii de franci. Înaintea căsătoriei, contele Chabert făcuse un testament în favoarea așezămintelor din Paris, prin care le lăsa un sfert din averea pe care ar avea-o în clipa morții; statul moștenea un alt sfert. S-a făcut licitație, vânzare și partaj, fiindcă avocații i-au dat bătaie. Cu prilejul lichidării, monstrul¹ care guverna pe atunci Franța a atribuit văduvei colonelului, printr-un decret, partea fiseului.

— Adică averea personală a contelui Chabert nu s-ar ridica decât la trei sute de mii de franci?

— Precum spui, dragul meu! încuviință Crottat. Voi, avocații, aveți uneori vederea clară, deși lumea vă acuză că pledați la fel de bine și Pentru, și Contra.

Contele Chabert, a cărui adresă se citea în josul primei chitanțe pe care notarul i-o prezentase lui Derville, locuia în foburgul Saint-Marceau, pe strada Petit-Banquier, la un fost sergent din garda imperială, devenit crescător de

1. Aluzie la termenul prin care ultraregaliștii îl numeau pe Napoleon.

vite, pe nume Vergniaud. Ajuns acolo, Derville se văzu nevoit să o pornească pe jos în căutarea clientului său, încât birjarul nu vru să intre pe o stradă nepietruită și cu niște hârtoape prea vrăjmașe pentru roțile unei trăsurii. Căutând cu ochii în toate părțile, avocatul descoperi în cele din urmă, pe partea străzii învecinată cu bulevardul, între două ziduri ridicate din felurite rămășițe bătucite cu pământ, doi stâlpi de piatră știrbiți de trecerea căruțelor, în ciuda celor doi taraci puși acolo ca să-i ferească de asta. Pe acești stâlpi, sub o creastă de țiglă, era țintuită o grindă pe care scria cu roșu: VERGNIAUD, CRESCĂTOR DE VITE. În dreapta numelui se vedeau niște ouă, iar în stânga o vacă, totul zugrăvit în alb. Poarta era larg deschisă și pesemne că stătea așa toată ziua. Chiar în dreptul porții, în fundul curții destul de spațioase, se ridica o casă, dacă numele se potrivește uneia din acele maghernițe de prin mahalalele Parisului și pe care nu le poți asemui cu nimic, nici cu cele mai prăpădite adăposturi de la țară, având doar

mizeria, nu și poezia lor. Într-adevăr, în mijlocul câmpurilor, bordeiele mai au o frumusețe pe care le-o dă străvezimea văzduhului, verdeața, fața ogoarelor, o colină, un drumeag șerpuit, câteva petice de vie, un gard viu, mușchiul de pe acoperișuri și uneltele trudei plugărești; dar la Paris, mizeria crește prin slughenia ei. Deși clădită de puțină vreme, casa părea gata să cadă în ruină. Toate materialele proveneau de la demolările care se fac zilnic în Paris și nici unul dintre ele nu fusese folosit la rostul său adevărat. Derville citi pe un oblon făcut din scândurile unei firme: *Magazin de nou-tăți*. Ferestrele nu semănau între ele și erau așezate aiurea. Catul de jos, care părea partea de locuit, se înfățișa ridicat într-o parte, în vreme ce în partea opusă odăile stăteau ca îngropate în pământul gheboșat. Între poartă și casă se lăfăia o băltoacă plină de gunoi, unde se scurgeau apa de ploaie și zoaiele. Zidul de care se sprijinea maghernița asta șubredă, dar parcă mai trainică decât celelalte, adăpostea niște cuști cu gratii, în care iepurii își prăseau familiile

numeroase. În dreapta porții celei mari se afla grajdul de vite, cu podul pentru fân; de aici treceai în casă printr-o lăptărie. În stânga era cotețul de păsări, un grajd și o cocină de porci, cu acoperișul încheiat din capete de scândură bătute în cuie unele peste altele și învelit ca vai de lume cu stuf, ca și acoperișul casei.

Ca în mai toate locurile unde se pregătesc cele de trebuință marelui ospăț pe care Parisul îl devorează zilnic, curtea în care intră Derville vădea semnele grabei impuse de nevoia de-a ajunge undeva la oră fixă. Bidoanele mari și umflate pentru transportul laptelui și oalele pentru smântână stăteau aruncate grămadă în fața lăptăriei, dimpreună cu bucățile de pânză de legat la gură. Ștergare zdrențuite se legănau la soare, întinse pe sfori între câțiva țaruși. Calul pașnic, din neamul celor cum nu au decât lăptăresele, se urnise câțiva pași dintre hulubele faetonului și adăsta dinaintea ușii închise a grajdului. O capră rupea lăstarele viței chircite și colbuite ce împodobea peretele galben și coșcovit al casei.

O mătă se ghemuise pe oalele de smântână și le lîngea de zor. Găinile, speriate de apropierea lui Derville, se zburătăciră cîrîind, și cîinele de pază se porni să latre.

— Așadar, aici se află omul care a hotărât soarta bătăliei de la Eylau! își zise Derville, cuprinzînd dintr-o aruncătură de ochi dezgustătoarea priveliște din jur.

Casa rămăsese în grija a trei țânci. Unul, cocoțat în vârful unei căruțe încărcate cu fân proaspăt, ochea cu pietre hogeacul casei vecine, nădăjduind să nimerească drept în oala cu mâncare. Altul se căznea să tragă un purcel într-o căruță cu dindărătul lăsat la pămînt, timp în care cel de-al treilea, agățat de partea din față, aștepta să vadă purcelul acolo, ca să-l salte în sus, aplecînd cumpăna spre el. Când Derville îi întrebă dacă domnul Chabert locuia acolo, nici unul nu răspunse, tustrei îl priviră cu o neroadă istețime, dacă e îngăduită alăturarea acestor două cuvinte. Derville repetă întrebarea, dar degeaba. Scos din răbdări de aerul poznaș al celor trei